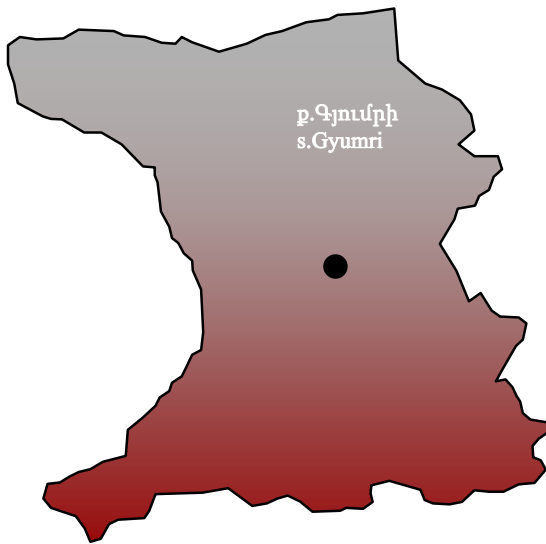

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ
RA SHIRAK MARZ

<i>Մարզկենտրոնը` ք. Գյումրի</i>	<i>Marz centre Gyumri town</i>
<i>Տարածաշրջանները`</i>	<i>Territories</i>
Արթիկ,	Artik,
Ախուրյան,	Akhuryan,
Անի,	Ani,
Ամասիա,	Amasia,
Աշոցք	Ashotsk
<i>Քաղաքները`</i>	<i>Towns</i>
Գյումրի,	Gyumri,
Արթիկ,	Artik,
Մարալիկ	Maralik

Տարածքը Territory	2 680 քառ.կմ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	9.0 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	116
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	128
Բնակչության թվաքանակը 2011թ. տարեվերջին Population number in the end of 2011	282.3 հազ.մարդ ths. persons
այդ թվում` including:	
քաղաքային urban	169.5 հազ.մարդ ths. persons
գյուղական rural	112.8 հազ.մարդ ths. persons
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2011թ. Share of marz population size in RA population size, 2011	8.6 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	60.0 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	229 636 հա ha
այդ թվում` վարելահողեր including: arable land	79 822 հա ha

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է ՀՀ Լոռու մարզին և հարավից՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզին:

ՀՀ Շիրակի մարզը, լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1500-2000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևույթից մոտ 1 500-1 700 մ, իսկ 55-ը՝ 2 000մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ ամռանը օդի ջերմաստիճանը երբեմն հասնում է -46°C -ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանը Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Թուրքիայի հետ սահմանային Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ³ ծավալով խոշորագույնն է հանրապետությունում:

ՀՀ Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, մանածագործական արտադրությունը և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզան:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն սպահովում է օդային կապ արտաքին աշխարհի հետ):

2011թ.-ին մարզի **տնտեսության հիմնական հատվածների** տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 4.3 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 11.8 %,
- շինարարություն՝ 5.6 %,
- մանրածախ առևտուր՝ 3.1 %,
- ծառայություններ՝ 1.8 %:

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 145.9 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 118 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1 550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակվում է համարվել Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաքը:

Արթիկ քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 17.4 հազ. բնակիչ, Երևանից 100 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիս-արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1 760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարալիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Քաղաքի արդյունաբերական արտադրանքի հզորության հենարաններն են սննդի, սպակյա կաղապարների, մեքենասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

Մարալիկ քաղաքը (2011թ. տարեվերջին՝ 6.2 հազ. մարդ, Երևանից 90 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրու-

RA Shirak marz is situated in the north-west of the republic.

In the West it **borders with** Turkey, in the North it borders with Georgia, in the East – RA Lori marz and in the South – RA Aragatsotn marz.

Being at the height of 1 500-2 000 m above sea level (52 villages of the **marz** are at the height of 1 500-1 700 m above sea level and 55 villages – 2 000 m), the marz is the coldest region of Armenia, where the air temperature sometimes reaches -46°C in winter.

The main railway and automobile highway connecting Armenia with Georgia pass through the **marz territory**. The railway and motor-road networks of Armenia and Turkey are connected here.

On the Akhuryan river frontier with Turkey the Akhuryan reservoir was built that is the biggest in the country by its volume of 526 mln. m³.

The leading branches of **industry of RA Shirak marz** are production of food, including beverages and production of other non-metal mineral products. Tufa and pumice of Artik and Ani are well-known.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport (the airport is situated in the marz that provides air connection with external world).

The share of **economy main branches** of RA Shirak marz in 2011 in total volume of correspondent branches of the republic comprised:

- industry 4.3 %,
- agriculture 11.8 %,
- construction 5.6 %,
- retail trade 3.1 %,
- services 1.8%.

Marz center Gyumri town (145.9 ths. inhabitants in the end of 2011) is situated in 118 km distance from Yerevan, the height above sea level is about 1 550 m.

The town is situated on the left bank of Akhuryan river. It is continued to be the second town of the Republic of Armenia by its population number and importance.

Artik town (17.4 ths. inhabitants in the end of 2011, is situated in 100 km distance from Yerevan) is situated on the North-West breast of Aragats massif, the height above sea level is 1 760 m. Maralik-Gyumri railway and Aparan-Gyumri highway pass through the town.

Supports of **town** industrial produce capacity are food, glass block, machine equipments and quailified equipments production.

Maralik town (in the end of 2011– 6.2 ths.) Inhabitants, is situated in 90 km distance from Yerevan is situated on the western breast of Aragats massif, the height above sea level

թյունը ծովի մակերևույթից 1 920 մ է: Քաղաքով է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

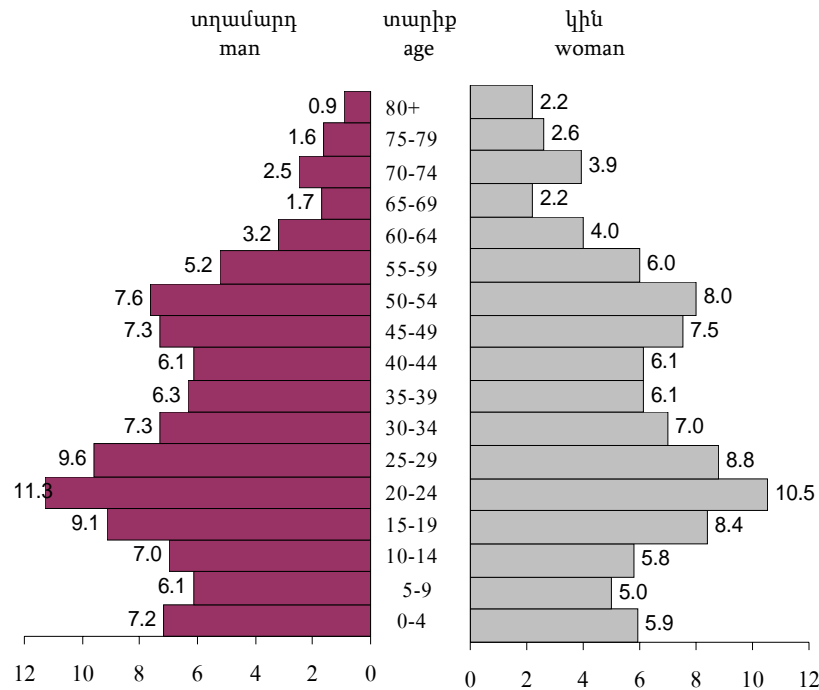
Քաղաքում զարգացած են տեքստիլ արդյունաբերությունը, շինանյութերի արդյունահանումը և գյուղատնտեսությունը:

is 1 920 m. Gyumri-Talin-Yerevan highway passes through the town.

The *textile industry, mining of building materials and agriculture* are developed in the town.

ՄՇԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԽՄԲԵՐԻ, 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ
RESIDENT POPULATION BY AGE –SPECIFIC GROUPS, 2012 as of January 1

%

ՄԱՆՐԱԾԱՆ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2007	2008	2009	2010	2011	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	873	1 002	982	1 017	1 029	Retail trade units, total
այդ թվում՝						<i>including</i>
խանութներ	473	609	592	611	582	shops
կրպակներ	358	349	349	361	402	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	12	12	8	4	4	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	28	30	31	39	39	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATIONAL INSTITUTIONS

	Քանակը Number					
	2007	2008	2009	2010	2011	
Պետական նախադպրոցական	46	47	45	45	38	State pre-school
Ոչ պետական նախադպրոցական	-	-	-	-	8	Non-state pre-school
Պետական հանրակրթական	171	174	171	171	170	State general educational
Ոչ պետական հանրակրթական	4	4	4	4	4	Non-state general educational
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	26	26	26	27	27	Music and art school youth creative (cultural) centre
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ¹	4	4	6	6	5	State preliminary vocational educational ¹
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	9	9	9	9	10	State middle vocational educational
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	3	3	3	3	3	Non-state middle vocational educational
Պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	State higher educational
Պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	5	5	Branch of state higher educational
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	2	2	2	2	2	Non-state higher educational

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ [*] Population de jure number as of January 1, 2012, people [*]
Գյումրի	Gyumri	ք. Գյումրի	t. Gyumri	145 929
Արթիկ	Artik	ք. Արթիկ	t. Artik	17 384
Մարալիկ	Maralik	ք. Մարալիկ	t. Maralik	6 171

¹ Ներառյալ այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:

Including those middle vocational educational institutions, which implement preliminary vocational program.

**ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES**

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ** Population de jure numberas of January 1, 2012, people **
1	Ազատան	Azatan		5 787
2	Ալվար	Alvar	• Ալվար /Alvar • Արավետ /Aravet	178
3	Ախուրիկ	Akhurik		1 238
4	Ախուրյան	Akhuryan		9 668
5	Աղին	Aghin	• Աղին /Aghin • Աղին կայարան Aghin kayaran	605
6	Աղվորիկ	Aghvorik		126
7	Ամասիա	Amasia		2 210
8	Այգաբաց	Aygabats		802
9	Անիավան	Aniavan		512
10	Անիպեմզա	Anipemza		505
11	Անուշավան	Anushavan		2 161
12	Աշոցք	Ashotsk		2 491
13	Առափի	Arapı		2 027
14	Արդենիս	Ardenis		195
15	Արեգնադեմ	Aregnadem		521
16	Արփենի	Arpeni		402
17	Արևիկ	Arevik		1 803
18	Արևշատ	Arevshat		2 115
19	Բայանդուր	Bayandur		725
20	Բանդիվան	Bandivan		273
21	Բաշգյուղ	Bashgyugh		56
22	Բավրա	Bavra		593
23	Բասեն	Basen		1 900
24	Բենիամին	Beniamin		674
25	Բերդաշեն	Berdashen	• Բերդաշեն Berdashen • Պաղակն/ Paghkn	275
26	Բյուրակն	Byurakn		921
27	Գարնատիճ	Garnarich	• Գարնատիճ Garnarich • Եղնաջուր Eghnajur	262
28	Գեղանիստ	Geghanist		1 339
29	Գետափ	Getap		840
30	Գետք	Getk		545
31	Գոգհովիտ	Goghovit		380
32	Գտաշեն	Gtashen	• Գտաշեն/ Gtashen • Կամխուտ Kamkhut	249
33	Գուսանագյուղ	Gusanagyugh		1 056
34	Երազգավորս	Erazgavors		1 639
35	Զարիշատ	Zarishat	• Զարիշատ/ Zarishat • Երիզակ/ Erizak	108
36	Զորակերտ	Zorakert	• Զորակերտ Zorakert • Դարիկ/ Darik	190
37	Զույգաղբյուր	Zuygaghyur		500
38	Թավշուտ	Tavshut		434
39	Թորոսգյուղ	Torosgyugh		293
40	Իսահակյան	Isahakyan	• Իսահակյան	1 192

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ** Population de jure numberas of January 1, 2012, people**
			Isahakyan • Բարձրաշեն Bardzrashen	
41	Լանջիկ	Lanjik		1 062
42	Լեռնագյուղ	Lernagyugh		35
43	Լեռնակերտ	Lernakert		1 541
44	Լեռնուտ	Lernut		176
45	Լուսակերտ	Lusakert		765
46	Լուսաղբյուր	Lusaghbyur		716
47	Ծաղկուտ	Tsaghkut	• Ծաղկուտ Tsaghkut • Լորասար / Lorasar	260
48	Կամո	Kamo		1 545
49	Կապս	Kaps		1 022
50	Կարնուտ	Karnut		1 071
51	Կարմրավան	Karmravan		248
52	Կարմրաքար	Karmraqar		46
53	Կաքավասար	Kaqavasar		146
54	Կրաշեն	Krashen		274
55	Կրասար	Krasar		548
56	Հայկաձոր	Haykadzor		542
57	Հայկասար	Haykasar		254
58	Հայկավան	Haykavan		1 531
59	Հայրենյաց	Hayrenyats		842
60	Հառիճ	Harich		1 536
61	Հարթաշեն	Hartashen		170
62	Հացիկ	Hatsik	• Հացիկ / Hatsik • Հացիկավան (Մայիսյան կայարան) Hatsikavan (Mayisyan kayaran)	1 044
63	Հողմիկ	Hoghmik		526
64	Հոռոմ	Horom		2 531
65	Հովիտ	Hovit		569
66	Հովտաշեն	Hovtashen		298
67	Հովտուն	Hovtun		221
68	Հովունի	Hovuni		718
69	Ջիթհանքով	Dzithanqov		1 568
70	Չորակապ	Dzorakap		1 227
71	Չորաշեն	Dzorashen		207
72	Ղազանչի	Ghazanchi		488
73	Ղարիբջանյան	Gharibjanyan	• Ղարիբջանյան Gharibjanyan • Ախուրյան կայարան Akhuryan kayaran	1 138
74	Մայիսյան	Mayisyan		1 908
75	Մարմաշեն	Marmashen		2 155
76	Մեծ Մանթաշ	Mets Mantash		2 598
77	Մեծ Սարիար	Mets Sariat		403
78	Մեծ Սեպասար	Mets Sepasar		926
79	Մեղրաշատ	Meghrashat		532
80	Մեղրաշեն	Meghrashen		1 500
81	Մուսայելյան	Musayelyan		408

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2012թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ** Population de jure numbers of January 1, 2012, people**
	(Աշոցքի տարածաշրջան)	(Ashotsk region)		
82	Նահապետական	Nahapetakan		1 234
83	Նոր կյանք	Nor kyank		1 953
84	Բագրավան	Bagravan	• Բագրավան / Bagravan • Նորշեն /Norshen	959
85	Շաղիկ	Shaghik		133
86	Շիրակ	Shirak		1 103
87	Շիրակական	Shirakavan		773
88	Ողջի	Voghji		535
89	Ոսկեհասկ	Voskehask		2 312
90	Պեմզաշեն	Pemzashen		3 322
91	Ջաջուռ	Jajur		972
92	Ջաջուռական	Jajuravan		260
93	Ջրաձոր	Jradzor		289
94	Ջրառատ	Jrarat		1 301
95	Ջրափի	Jrapi		1 145
96	Սալուտ	Salut		108
97	Սառնաղբյուր	Sarnaghbyur		3 604
98	Սարագյուղ	Saragyugh		206
99	Սարալանջ	Saralanj		1 192
100	Սարակապ	Sarakap		607
101	Սարապատ	Sarapat		115
102	Սարատակ	Saratak		1 469
103	Սիզավետ	Sizavet		395
104	Սպանդարյան	Spandaryan		1 763
105	Վահրամաբերդ	Vahramaberd		1 683
106	Վարդաղբյուր	Vardaghbyur		103
107	Վարդաքար	Vardaqaar		741
108	Տուֆաշեն	Tufashen		524
109	Ցողամարգ	Tsoghamarg		566
110	Փանիկ	Panik		3 212
111	Փոքրաշեն	Poqrashen		223
112	Փոքր Մանթաշ	Poqr Mantash		2 968
113	Փոքր Սարիար	Poqr Sarian		240
114	Փոքր Սեպասար	Poqr Sepasar		230
115	Քարաբերդ	Qaraberd		1 276
116	Քեթի	Qeti		1 117

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2011թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA SHIRAK MARZ, 2011**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 106	4 894	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	132	62	70	Births, person
Մահացածներ, մարդ	99	47	52	Deaths, person
Ամուսնություններ	56	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	8	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	35.2	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	139	71	68	pre-school
հանրակրթական	1 217	631	586	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	101	67	34	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	36	10	26	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	95	54	41	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	211	121	90	higher
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	28 164	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	250	39	211	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	2 956	1 493	1 463	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	3	1	2	of which - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	1	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	143	120	23	teachers
բժիշկներ	19	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	54	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ, մարդ	707	284	423	Unemployed, person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 685	...	...	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	520	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	21 009	...	...	library
թատրոն	1 217	...	...	theatre
համերգ	670	...	...	concert
թանգարան	1 813	...	...	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	33	X	X	total crimes, during the year
աղ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	18	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	10	X	X	medium crime
ծանր	5	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.